

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — **Hirdetések** díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű **közlemények** a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

 A kiknek előfizetésök márczius hó végével lejár, azokat az előfizetés megújítására tisztelettel kéri a Szerkesztő.

Lélektani igazolása annak, hogy az iskolák tartása s vezetése szintoly joga és kötelessége az egyháznak, mint a polgári államnak.

Ez önként következik:

I. Az egyház és államközti viszony fogalmából.

Rendesen 3 féle viszony gondolható az állam és egyház közt; egyik az, midőn az kívántatik, hogy az állam legyen alá rendelve az egyháznak, ennek pártolói a róm. kath. egyházban találtattak; másik az mely az egyházat veti alá az államnak, ennek alapját megvetette Luther Németonban; a harmadik az, melyet mi is magyarországi reformátusok védelmezünk, hogy tudniillik állam és egyház egymás mellett vannak.

Ezen viszonyok közül legjobban megegyezik az igazsággal az, miszerint az egyház és állam testvérek, amaz inkább lelkét, emez inkább testét képezvén az államnak; ugy azonban hogy mindkettőnek feje az államnak feje.

Ne feledjük azt sem, hogy az egyház mint vallási társulat, a természetfeletti világra vonatkozólag — mert az egyház célja az erkölcsi tökéletesedés, Istenhez közeledés, mely a földi élet határán túl is benyulik az örök életbe — fölötte áll a földi államoknak, mint a melyeknek célja az embereket csak a földi életben boldogítani: ellenben a földi életre vonatkozólag az egyház nem állhat fölötte az államnak, a mennyiben ebben a természeti világban a földi életben mindenek fölött földolog, hogy az embereknek jogviszonyai, minden tekintetben, tehát egyházi tekintetben is biztosítsanak.

E szerint ha az egyház teszi az államnak lelkét: önként következik, hogy az egyháznak joga van, sőt kötelessége a lelki kincsekről gondoskodni, vagy is iskolákat tartani.

II. Az ember főcéljának fogalmából.

Az embernek főcélja a tökéletesedés, Istenhez közeledés, az az arra való igyekezet, hogy az ember mind az ösmeretben, mind az erkölcsi szentségben, mind az isteni érzelmekben Istenhez minél hasonlóbba legyen. Máté 5, 48.

Ezen cél túlesik a siron, ezen cél az örök életbe nyúlik be.

Mint hogy már ezen főcélhoz csakis az egyház vezet az embert kiválólag, az állam csak a sirig terjedő alárendelt célokhoz vezet: látni való, hogy az egyháznak van inkább joga és kötelessége iskolákat, mint a főcélhoz vezető eszközöket — hol főtudomány a vallástan — tartani és vezetni.

III. A tudományoknak a legfőbb tudományhoz a vallástanhoz való viszonyából.

a) Általános viszony.

A vallástan tanít az Istenről mint legfőbb tárgyról, a többi tudományok pedig tanítanak a teremtett világról, az ebben levő tárgyakról s ezeknek törvényeiről, változásairól, egymáshoz viszonyairól . . .

Már ha a teremtett dolgok összefüggésben vannak a teremtővel: ugy a teremtett dolgokról tanító tudományoknak is összefüggésben kell lenni a teremtőről, gondviselőről vagy is az Istenről tanító tudománnyal a vallástanal.

És pepig oly módon, hogy valamint a teremtett világ tárgyai — ha vizsgáljuk ezeket — a teremtőhöz vezetnek bennünket (Róma 1, 20): ugy a rólok tanító tudományok is az Istenről tanító tudományhoz a vallástanhoz vezetnek szükségese képen, vagy is megvilágosítják, kitüntetik előttünk az Istenről tanító tudományt a vallástant. Ezt a tapasztalás és történelem is igazolják . . .

b) De különösebben is meggyőződhetünk ezen összefüggésről, ha meggondoljuk, hogy a különbéle tudományok mind csak eszközök, melyek a vallástanhoz mint legfőbb tudományhoz, illetőleg a vallástan tárgyához, mint minden tárgyak közt legfőbb tárgyhoz az Istenhez előkészitene, elvezetnek. Nevezetesen:

1. A természettan s ennek részei elvezetnek az Isten mindenhatóságához, mindenütt jelenvalóságához, a teremtés munkájához; mert a ki a természetet vizsgálja, lehetetlen annak meg nem győződnie arról, hogy kell lenni egy legfőbb hatalomnak, melytől függ a világnak létele, megtartása, igazgattatása, és pedig a természetnek minden pontjában.

2. A szám- mértan elvezet az Isten végetlenségéhez térben és időben (ha ugyan Istent térben és időben képzelni lehet) — tehát elvezet az Isten mindenütt jelenvalóságához, öröktől fogva — és örökkévalóságához. Különösen a szám- mértan az, mely meggyőzi az emberi ésszt, hogy vannak végetlen nagy és végetlen kicsiny mennyiségek; meggyőzi az embert arról, hogy az emberi ész sem a térnek, sem az időnek végéhez el nem juthat. Ezen kézzel fogható meggyőződés önként felemeli az emberi lelket azon hitre, hogy a legfőbb lénynek a teremtőnek minden tekintetben végetlennel kell lennie.

3. A történettan elvezet az Isten bölcsességéhez, gondviseléséhez.

A ki a történettanban jártas, annak könnyű meggyőződnie arról, hogy az isteni bölcs gondviselésnek kezei eleitől fogva meglátszanak akár az emberi nemzet-, akár egyes országok-, vagy egyes emberek történetének folyásában, előhaladásában. Legközelebb tapasztalhatjuk ezt a keresztyén egyház történetében.

4) A bölcsészet elvezet az Isten mindentudóságához.

A bölcsészet az a tudomány, mely — majd nem úgy mint a vallástan — magában felöleli a többi tudományok végeredményeit; azzal a különbséggel ugyan, hogy a bölcsészet a többi tudományok végeredményeit összefüggésben tárgyalja, a vallástan pedig a többi tudományokat csak lépcsőkül használja, hogy azokon az Isten-eszméhez felemelkedhessék, s tárgyalja az Istent magában tekintve, s a világához és emberekhez viszonyában. A ki tehát ezen tudományban jártas, az széles ösmerettel bir, de egyszersmind azt is belátja, hogy mily kevés az a mit ő tud: öntudalma önként vezeti őt azon meggyőződésre, hogy egyedül csak az Isten lehet mindentudó.

5. Az államra tartozó tudományok között a törvénytán az Isten szentségére, igazságára vezet.

A teljes igazságnak meg nem felelhető polgári törvények elégtelenségéből fogyatkozásaiból az ész a vele született törvényeknél fogva, mint feltételesekből, kényszerül következtetni a feltétlenre, az igazság és szentség tökéletes eszméjére, mely eszme csak is a legtökéletesebb fővalóban az Istenben foglalhat helyet.

Imé a tudományok így vezetnek el bennünket az Istenhez, s az erről tanító legfőbb tudományhoz a vallástanhoz.

c) E szerint ha a főtudomány, a vallástan, magában

foglal minden más tudományt; s miután a többi tudományok nélkülözhetetlen lépcsőkül szolgálnak a legfőbb tudományhoz a vallástanhoz; és miután a legfőbb tudományt a vallást, mely egész a főcélig vezet, az egyház kezeli: látni való hogy az egyháznak — mondhatni — több joga, s főbb kötelessége iskolákat tartani, mint az államnak.

A fentebbiekből immár következik:

1. Hogy az államnak is kötelessége állítani, tartani, vezetni iskolákat, kivált felsőbb iskolákat, minthogy az alárendelt célokat a polgári államnak is kötelessége előmozdítani: de egyszersmind az egyháznak is joga és kötelessége ez, mert az egyház az embert a legfőbb célig elvezetni köteles. Az elemi iskolákat azonban azért kell különösen a felekezeteknél hagyni, mert a gyermekekben először az érzés kezd fejlődni, ámde a vallás is az érzésben kezd nyilatkozni, a vallás vezetése pedig az egyháznak főgondja; a lélek többi tehetségei is (ösmerő, akaró tehetség) az érzésből fejlődik ki; a pedig minden miveltnemzetnél elősmert igazság, hogy az általános miveltségnek vallásos érzésen, vallásos alapon kell felépülni.

2. Hogy az állam köteles a felekezeti iskolákat is segíteni, különösen anyagilag, a mennyiben mint anyagi oldal összeköttetésben áll a szellemi oldallal az egyházzal.

3. Ha az egyháznak joga van, sőt kötelessége iskolákat tartani és vezetni: ebből önként következik, hogy a gyülekezet tagjai kötelesek gyermekeiket iskoláztatni.

4. Végre következik a fentebbiekből, hogy mennyire könnyelműen cselekesznek azon egyházak, melyek felekezeti-, különösen elemi iskoláikat átadják községi iskoláknak. Bizonyára azok nem ösmerik a keresztyéneknek, az egyháznak főcélját, nem ösmerik a tudományoknak a legfőbb tudományyal a vallástanal való összefüggését.

S z a l a i I s t v á n ,
ref. lelkész.

A f ő k é r d é s h e z .

V.

Ám tegyük fel, hogy könnyű lesz előteremteni az egyes vezérlet talán nem is nagy számból álló táborkarának előállt szükségeinek fedezésére megkivántató anyagi kellékeket, s hogy ennek következtében meg lesz a központ hatalmas működése indítva; hiszitek-e azt, hogy már épen ezen központi működés megindulása által erőt kapnak azon részek is — melyek eddig külön körben mozogtak — de soha nem külön cél érdekében? hiszitek-e azt hogy a központi rendezés bármely ügyes keze alatt sikerülni fog a különböző részek közreműködését nagymérvűbbé, gyorsabbá, erőteljesebbé, egyöntetűbbé tenni, mint addig volt az? hiszitek-e azt, hogy az egyetértés együtt-

érezsé, s a szeretet általánosabbá lesz, ha az egyének és tagok egy magasan fölöttük álló kézből lenyult kapocs által fűzetnek szorosán egymáshoz? Hiszitek-e azt, hogy a hit, remény, szeretet virágai jobban nőnek, s szebben nyílnak, ha egy fölöttük mindig délponton álló nap meleg — s tán néha épen égető — sugáraitól kapnak életet? . . . Én nem tudom elhinni!

Különösnek találjuk mi a tetőzetről való gondoskodást addig, míg az alap, és közép-építkezés befejezve nincs. Kezdjük a munkát ott, a hol kezdeni szokás, kezdeni kell, alant a földön, és úgy menjünk fokenként felfelé. Talán szilárdabb lesz az épület így készülve, mint felülről kezdve. — Rendezzük a p r e s b y t e r i u m o k a t, szervezzük azokat életképes organumokká, szabjuk ki működésük terét, kerekítsük ki azoknak jogkörét — melyen belől szabadon és sikerrel működhessenek, ismertessük meg népünkkel az önkormányzat gépezetének minden részeit, mutassuk fel előnyeit; hozzuk be iskoláinkba — hol a polgári jogok, és köteleességek ismertetése más különben is tárgya a tanításnak — az e g y h á z i j o g o k és köteleességek ismertetését, az egyházalkotmány népszerűen irt kátéját, talán kedveltebb, de mindenesetre hasznosabb, s az egyház jövőjére kihatóbb eredményt eszközölő tantárgy lesz az magyar prot. népiskolában, mint a héber theocratia ódon intézményének ismertetése.

Lobbantsuk fel az érdekeltségnek már kialvó félben lévő tüzet prot. népünknel egyházi intézményeink iránt; ismertessük meg vele az önkormányzat által reánk rótt terheket, s kedveltessük meg vele az ezen terhek elviselésének könnyébbítésére czélzó eszközöket, értessük meg vele, hogy közvetlenül ugyan fennálló intézményeink érdekében hozunk áldozatot, de közvetve saját egyéni, vagy helyi érdekeinket is előmozdítjuk akkor, mikor gondoskodunk iskoláink fentartásáról, tanügyünk előhaladásáról, egyházunk jövőjének megszilárdításáról.

Ezek után legyen gondunk az e g y h á z m e g y é k rendezésére. — Alkossunk szabályokat, melyek biztos vezérfofnalul szolgáljanak egyházmegyei közigazgatásunk terén, vonalozzuk ki pontosan határait a jogkörnek, melyben az egyházmegyei hatóság működése mozoghat, s legyen ügyeletünk arra, hogy a jog körnek ezen kiszabott határát át ne léphesse a benne forgó erő működésének bátorsága, de tiszteletben tartsa a kivülről elterülő szélesebb kör fennhatóságának ereje és hatalma is. — Példákkal tudnánk illusztrálni, hogy mily károkat okozott már a fensőbb hatóság vezetése alatt álló gépezet mozdonyának — vigyázatlan elindítás után — az alólról induló mozdonyval való összeütközése, el tudnánk mondani, hogyan rendült meg ezen összeütközés hatása alatt az alólról indult mozdony által vezetett koczikban levő személyzetnek jogérzete, s törvény iránti tisztelete; de nem illusztráljuk e kép sötét emlékét, mert annak felmutatása keserüséget okozhatna, a mit pedig előidézni nincs szándékunkban.

Ne feledkezzük meg e g y h á z k e r ü l e t e i n k szélesebb jogteréről sem. A hol jónak látszik szélesítsük ki annak terjedtségét, s erősítsük meg határait . . . Adjuk meg az egyház kerület felénk nyuló kezének mindazt, mi okvetlenül szükséges arra, hogy hivatásának állásához méltón megfelelhessen, — s teljesíthesse mindazon köteleességeket — a lehetőség határai közt minél tökéletesebben — melyeket saját érdekében is, de a közügynek érdekében, s a közjólét előmozdítására végeznie kell.

Én egy terebélyes fának képzelve egyházszerkezetünk organismusát úgy látom, hogy az gyökerében azért sorvad, derekában azért korhad, és fenn koronájában azért pusztul, mert a nedvkeringés természetes folyama gyakran felakad . . . s így a gyökérben levő tápnedv nem szállhat a fa sudarára kellő arányban, s a fának sudarán levő szervek sem adják, s vezetik le — sokszor úgy mint kellene — a gyökérhez a fensőbb légkörből nyert táperőt.

Ha azért azt akarjuk, hogy egyh. szerkezetünk fája ép, s alja árnyatadó nyughely legyen az élet utain izzadó hiveknek — tegyük azt kiváló gondunk tárgyává, s adjuk meg néki mindazokat, melyek életének fentartására szükségesek, adjuk pedig a természetes nedvkeringés folyamán, és adjuk a maga kellő idejében és készséggel . . . hogy a fának sudara ne legyen kénytelen újra meg újra emlékeztetőleg recurrálni mintegy az alant elterülő gyökérhez egy kis tápnedvért . . . s viszont a gyökereket se hagyjuk a fa sudarának szervei által a napsugarából s a lég áramlatából nyert táperők után epekedve sóhajtani fel . . . Természetesen következik, hogy a fának dereka közvetítő lévén magának csak is annyit tarthat vissza e nedvfolyamból, a mennyi szükséges — a többi részt pedig elvezesse pontosan fel úgy, mint alá . . .

Lehet, hogy e hasonlat rossz, és sántit . . . de az akarat — mely felállította — jó . . . s a toll, mely leírta — egyenes (Folyt. köv.)

Vaskalap.

K Ö N Y V I S M E R T E T É S.

Laveleye röpirata s Gladstone levele „a protestantismus és a catholicismus“-ról.

(Vége.) Ismertettük Laveleye röpiratának tartalmát, álljon itt az angol parlament tagjának, nem rég állam miniszternek, Gladstone-nak tartalomdus levele, melyet Laveleyehez intézett.

Kedves Laveleye ur! Köszönet szives készségeért, melylyel beleegyezett azon kérelmembe, hogy angolra fordíttassék önnek a reformált keresztyénségnek nyugot Európában a nemzetek szabadsága és jóléte iránti viszonyairól szóló értekezése.

Nincs szükség megjegyeznem, kivált épen önnek, miszerint e kérelmem nem zárja magába ön nézpontjának vagy minden egyes véleményének teljes mérvben elfogadását, ön nem vezetett, hiszem, hittani részrehajlások által ítélet-tételében, melyre jutott; én sem vagyok vezetettve midőn óhajtom elterjedését eszközölni hazámban azon értekezésnek, mely országunk egyházáról más református felekezetekkel szemben inkább kedvezőtlenül nyilatkozik.*) De ez óhajtasom igen erős volt, mivel ön bámulatos rövid foglatban s igen élénk modorban kezdett meg, s egy bizonyos pontig vitt elő, oly kérdést, mely eddigelé aligha mutattatott be a közönségnek; s mivel nagy idejét látom, e kérdést vizsgálat alá vetni. E kérdés pedig ez: vajjon szolgáltatott-e már a tapasztalat elég a d a t o t az eredmények biztos összehasonlítására a politikai szabadság, társadalmi előhaldás, értelmi képzettség és egyetemes erkölcsiség különböző kö-

*) Tudva van, hogy a parlamenti jeles tag Gladstone ur az angol református állami egyház hive s így a reformáció presbyteri elve helyett a püspöki igazgatás elvét látja kellőleg nem méltatva Laveleye által.

reiben Róma egyháza s a Rómától elvált vagy eltaszított vallásfelekezetek közt.

H a l l a m több évvel ezelőtt megjelölte a nehézséget, mely e kérdés erkölcsi oldalán szándékolt következtetés-huzásban mutatkozik: de sok dolog, a mi az ő korában homályban volt, újabb tapasztalatok által meglehetősen világításba helyeztetett. És szilárdan meg vagyok győződve, hogy ön röpiratának rövid, de jelentős és súlyos ujjmutatásai, kivált ha még teljes tárgyalás alá nem veszi ön, történet-tanulmányozóink s élet-észlelőink gondolatait e terjedelmes és gyümölcsöző mezőn még behatóbb vizsgálat tételre fogja ösztönözni.

A kérdés ön általi kezelés módjában még vannak más vonások is, melyekből Angolhon különösen, sok okulást vehet. — A vallás politikai és társadalmi gyümölcseire nézve szokva voltunk eddig úgy tekinteni Belgiumra, mint a római egyház egyik választott kertére: s kész feleletet adott többeknek, kik erős gyanut tápláltak egyházi működéseiről. Jó hatásmű lesz ránk nézve néhány szó e téren egy ismert szabadelvű és türelmű belga honfitól, a ki tudja jól, mily akadályokkal küzdve és mit cselekedett két egymás után következő király bölcsesége Belgiumban; és a ki elég éles látású sem nem csekélyleni az ultramontán összeesküvés hatalmát, kitűzött célzatait; sem vigaszt nem találni azon csalóka képzetben, hogy az európai társadalomnak ez összeesküvés ellen a vallás terén pusztán tagadás rendszere által biztosíték nyújtható. — Ez utóbbi tévely széles elterjedésnek örvend Angliában. Van egy benyomás, (mely nem méltó, hogy meggyőződésnek nevezessék, de mely annak helyét foglalja,) hogy t. i. a közönyelvűség, kétesdiség, anyagelvűség és mindenistenlenség (pantheismus), mik jelenleg oly divatosok, hatályos védezők egyenként és együttesen a v a t i c a n i s m u s ellen. Azonban igazán mondatott, hogy ez utóbbi rendszerhez szegődöttek a valódi erő 3 nemével rendelkeznek, u. m. hittel, önfeláldozással és a folytonosság szellemével. Ezek egyike sem találhatik a tagadási rendszerekben; s ön helyesen és meggyőzőleg mutatta ki, miszerint e rendszerek a vallásos keblekben támasztott vésszaj és visszataszító érzelmek miatt okozati szövetségei a kor romanismusának. — A jelenkor romanismus bizonyos mértékben hálakötelezettségét rója le midőn bírálja ezen bajokat, kétségtelenül őszintén, de csak gyér és gyarló módon azon átkokhoz hasonlítva miket a szabadság és ennek biztosítékaira sulyt, kiváltkép azon esetben ha ezeket igénybe venni akaró hajlamot saját körében fedez fel. — London, 23, Carlton House Terrace, május 26, 1875. maradok kedves Laveleye ur híven öné G l a d s t o n e E. W.

Dr. Bluntschli C. J. heidelbergi tanár a német kiadás elébe szintén terjedelmes előszót csatolván, méltatólag szól e röpiratról, s így Anglia és Némethon tekintélyei növelik a szerző állításainak sulyát. Bluntschli többek közt támogatólag emeli ki, hogy ha a német remek írókat hitvallás szerint osztályozza valaki, kevesebbet talál a r. katolikusok közt: a szép-irodalom fő képviselői a protestánsok közül kerültek ki. Továbbá a német tudományos írók közül jelenleg a nevesebb katolikus szerzők jobbára ellenzéki irányúak a római papuralommal, s így a protestánsok szabadelvű álláspontjához közelnek. Csak is a zene és képző-művészet terén az előny a r. katolikusoké. stb.

Valóban komoly megfontolást érdemel a felvetett kérdés, már csak azért első sorban, mert a reformáció elveinek szolgálat igazságot. — Vessünk egy tekintet M a g y a r o r -

s z á g r a. A protestantismus hazánk legborusb napjában a mohácsi vész idején, s ez után következett válságok közepett hatolt be hozzánk, s itt szellemi új életet varázsolt elő, mint tavasz lehelete a sivár évszak után. A nemzeti irodalmat, nyomdákat, iskolákat megnyitá s vallásos elvekkel emelte a lenyomott köztudatot s vigasztalólag hatott. Mivé lett volna egy protestáns Magyarhon mutatja Bocskay, Bethlen, Rákóczy ref. fejedelmek kora. A magyar protestantismus proclamálta legelőbb 1557, majd 1564 a vallás-zabadságot és türelem elvét Erdélyben, 1606, 1608, 1622, pedig Magyarországon és pedig államtörvénynyé téve; a protestantismus állt ellen a zsarnokságnak, alkotmány tipró despotismusnak a Rudolfok és Ferdinándok korszakában a XVI és XVII. századokban; s mikor a magy. protestantismus megbénított, elnyomatott, mint a Lipót-korszakban, az alkotmány és szabadság is halál-álomra szenderült. — Legujabban is 1859-ken a patens korában a protestáns szabadság szeretet és autonómia szirtfokán tört meg a hullám s a legujabb alkotmányos aera itt kezdőd.k.

A magyar protestáns sem tekinthet pirulva vissza múltjára, ha a szabadságról van szó.

A mi j e l e n ü n k e t illeti hitéletileg — élő hittestvéreinkhez hasonlítva a fejlődést, — hanyatlás jelei mutatkoznak már évek óta; de ez, szerintem ideiglenes kórtünetemény. Ujra kezd öntudatra emelkedni protestáns egyházunk, s politikailag rendes mederben folyhatván hazánk állami léte, a béke kedvezése alatt a szellemi és erkölcsi érdekek ápolására fordítandja eddig sokfelé osztott erejét, s egy szebb kornak menend elébe. Az evangyéliomi elv, hűség és jellem nagyobb mérvben megcsontosulása fogja a hulladozó és roskatag tetemet fenállóvá és szilárddá, viharokkal dacolóvá tenni. — Legyen úgy!

Üdvözljük Laveleye urban a 2-ik és új Villers Károlyt, a ki hasonló szellemben irt rokon tárgy önálló, jeles művet ily cím alatt „Essai sur l'esprit et l'influence de la réformation de Luther“ s az 1802-ben a francia Institut (tudós társaság) által pályadíjjal koszorúztatott; Villers műve francziául 4 kiadást ért, lefordított német, svéd holland és angolra is. Szépen mondta Villers a reformáció politikai befolyásáról „Azon nemzetek, melyek a reformációt elfogadták a szabadság ügyében közösen fogták a dolgot a fejedelmekkel . . . mindkettő megszabadult a papi rend terhes és túlzó hatalmától . . . a társadalmi rend szabályos alakot ölt“ (192. l. 3-dik kiadás. Páris, 1808). Ugyancsak a felvilágosodás terén eszközölt befolyásáról a reformációnak mondja: „Az emberi szellem megszabadított a külkényszertől mit a hierarchikus despotismus rakott rá, s a belkényszertől és érzéktelenségtől (apathie) hová a vak babona rekeszté“ (313. l.) Villers által tört úton, a legujabb tapasztalatok adatait használva fel, s a kálvinizmus teremtő erejét méltatva, tárgyalja nagy sikerrel Laveleye az e század elején felvetett fontos kérdést. *) E perczen vesszük Laveleye ur ez évben megjelent legujabb röpiratát „L'avenir religieux des peuples civilisés“ („A művelt népek vallásos jövője,“ — Brüssel, 1876. 8r. 30 l.) melyben tovább fejti korunk égő kérdését.

B a l o g h F e r e n c z.

*) N. t. Könyves János kis-marjai ref. lelkész ur volt szíves levélben az én figyelmemet Laveleye előfutárára vonni fel.

B E L F Ö L D.

Énekes könyvünk legujabban tervelt javításáról.

Eloolvastam az egyházkerületi küldöttség jelentését, mely hivatva volt az E n e k e s k ö n y v fölött kimondani talán — az átalakítást illetőleg — irányadó véleményét. Bepillantottam mennyire csekély mérvű látköröm világíthatott a szent hajdankor eme — zsoldár — műveibe, melyekben theokrata Jehovájokat magasztalják a lángra gyult költők, s míg egyrészt hitök fenségét látom kifejezve szavaikban, más részről látom a földiesség porát a szárnyakon, mit az istenröli korlátolt fogalom úgy szólva társias bizalmasság, azokról eltávolítani, lerázni nem tud, nem is akar. Hiszen a szövetséges fél közeledik bennök a szövetkező félhez s mint ilyen miért ne kívánhatná, hogy gyűlölje roszakaróit, üldözze elleneit, adjon boldogulást barátainak, tépje ki gyökerestől kik neki vermet ásnak — gyermeki nyilatkozata az évezredekentuli monotheistának.

A véleményező t. küldöttségnek pár szavakban foglalt igazítását lehet felfogásom korlátoltsága, vagy az alantság azon behatása alatt, melyben fénytelenkedem — nagyon kis mérvűnek, hogy úgy mondjam nagyon szegényesnek találom, s azért a néhány árva kifejezés változtatásaért s illetőleg azok beszúrsaért, de ez idő szerint még azért sem vélném más alakban tehát röviditebb szövegben kinyomatandónak a zsoldárokat, mert a kihagyandókul megjelölt versek egy némely lánczolatában olyan eszmék szótestét látom, melyek alapos feldolgozással nem egy gyöngyét tüntetnék fel a bizó, a gondviselő főur akaratában gyermeki megnyugvásnak.

Igénytelen véleményem a volna, hogy visszatartás nélkül szövetkezzünk már most arra, hogy a magasztos gondolatokról töröljük a fenlegés, a magasbatörés akadályait, a hit drága köveiről távolítsuk el mindazt, mi azok tiszta tüzét burkolja vagy leplezi, de fércz-munkával ne bolygassuk azt a szöveget, min századok tiszteletet parancsoló kherubja ül. Ne csináljunk oly átalakítást, mely egy mulhatatlanul megtenni tartozott további lépésnek kell hogy helyet adjon. Ha eltűrtük és eltűrték őseink évszázadokon át a zsoldárokat, úgy mint azok ma kezeinkben vannak, várjunk még pár évet — nem jó a népnek ugyszólva vérévé vált ereklyét máról holnapra csak azért változtatni, hogy a változott, holnap után megint más alakúvá gyurassék, nem nekünk való, ma pénzt adadni ki arra, minek pár év multára előre ki van mondva halála.

Persze az ily magam forma falusi pap szűk látkörén túl magas fenségben esaponghat azok szelleme, kik az idők intelmét a fellegekből halászsák, a kik nem tudják hogy az énekeskönyv, mint hagyomány, mikép száll a családföről az utódokra, nem csak mint szent versek tára, hanem mint a szülöttek és halottak házi matriculája is, azok azt olvassák ki a csillagokból, hogy, mert a czélszerűbb beosztásnál ez ily helyett és ily kellene — nyomassunk 8 és 16-od alaku zsoldárokat, s majd ha a tervelt egész átalakítás meg lesz — akkor mondjuk, hogy már most nem is azt, nem is úgy énekeljük — vegyetek a legujabból — hiszen kell a jövedelem. — Higyjétek el nekem, hogy a zsoldárok tiszteletes szentségét azok régisége „is“ teszi.

Még egyszer elmondom, hogy csekélységem szerint is, a tisztultabb vallásos fogalom és gazdagabb nyelvezetünkhöz kellő idomítás szempontjából valóságos érett gondolat az, hogy a

Zsoldárok átdolgoztassanak. Ezt tegyük is, de ne tegyük azt, hogy valami időleges, csupán kihagyások és egyes szók közbe szúrásában határozatatandó csekélységekért tétessünk a néppel költekezést, mert az ha használna is a konyhának, de árt a pietásnak. Az a bajunk az iskoláknál is, hogy egyetemlegesen elfogadott tankönyveink gyérül vannak. Mindeniket ajánlják, s az ajánlott helyett megint másikat dicsérnek — a sok jóból azt sem tudjuk mit vegyünk — egyik eltemeti a másikat a másik temetésénél aztán az a jajszó: hogy vett az apa egyet, hát ha nem jó?! nem vesz mást.

G a á l I m r e,

J e g y z e t. Jól esik látni e czikkben zsoldáraink iránti hő érdeklődést; minket is az vezetett; s legalább 10 évig nem remélvén első legfőbb ajánlatunkat, a zsoldároknak egészen újfordítását, oly módon valósíthatónak, hogy az helyettesítse a régit, mivel pénzgyűjtés, pályázás, bírálat stb. éveket vesznek igénybe, — addig pedig nyomtatni kell a mostani zsoldárkönyvet, s benne tömérek verset mi egyáltalában nem énekeltek. — Mi véleményeztük a nem használtaknak egyszerű kihagyását, a meglevők közül is némelyeknek tühetőleg használhatóbbá tételét kismérvű változtatás által; tettük ez ajánlatot azon okon is, hogy épen e kismérvű, szegényes változtatás által kiméljük meg a hívek költekezését, mert a kinek van zsoldár könyve, azt ezután is használhatja, a nyomtatásnál a régi vers számok fogván megtartatni; csak kinek új énekes könyvre lesz szüksége, az vend ujat, s ezt olcsóbban, mint eddig, miután a kihagyások miatt a nyomdai költség s papir tömeg kevesebb levén, jutányosabb ár állapítható meg.

Nagy kérdés levén mi lesz sorsa a pályázásnak; hogy fognak elágazni a vélemények a kerületek közt a zsoldár mennyiség s melyikség megtartásában; nem jutunk-e oda, hová a francia ref. egyház juttatott 1859-ben a modernnek tulsulya által, hogy a 150-ből csak 70 zsoldár tartatott meg stb. . . s ezek és egyéb körülmények nem fogják-e évtizedekre ellökni a teljesb megújítást és nagyobb mérvű javítást? Mi maradtunk a védelvű (conservatív) állásponton; a régi zamatos fordítás a népnek is kedves, attól nem egy könnyen válik meg. A genfi francia zsoldár könyvnek Conrart és Pictet által 1666 és 1693 közti revisiója szakadást idézett elő, megrendíté a zsoldár t e k i n t é l y é t, s új formájokban a zsoldárok többé nem lettek népszerűek. (F. Bovet: Histoire du Psautier. Paris, 1872). Kérdés van-e eléggé mély vallásos lelkesedés, hittüze ma, hogy eltudja tálalni az ihlet hangját? Mig mindezek kifejlődnének addig is, nézetünk szerint (lehet tévedünk) épen e csekély mérvű változtatás védő és óvószerűleg hatna.

Az átdolgozást nem ily bizottság, hanem vallásos költők tehetik: Batizik, Sztárayak, Szenczik álljanak elő . . . ez a fő . . . mig ilyenek nem lesznek, addig várunk kell; a mozgalmat, felkeltést, keresést azonban épen a pályázattal is kívánóok megindítani. — Azon nézet előtt, mely zsoldárainkat védi s megtartatni kívánja — ujitott alakban bár — szívesen hódolunk; s a jobb előtt, csak református egyházunk elve, jelleme, szelleme és multja, s presbyteriánus erős testvéreinkkel való lehető egyezés folyton épen tartassék, — kész szível hajlunk meg.

S z e r k e s z t ő.

Zsoltár javításunkhoz pár szó.

Az Énekes könyv tárgyában kinevezett egyházkerületi küldöttség jelentése esperesti uton megérkezvén hozzám is, — csak méltányolni tudom az egyházkerületi küldöttség abbéli eljárását, hogy egy újabb kiadásban mindazon versek kihagyandóknak véleményeztetnek, melyek a mai viszonyokra nem alkalmazhatók, vagy énekelteni nem szoktak.

Meggyőződtem ezen jelentésből arról is, hogy a bizottság minden nagyobb és lényegesebb változtatások megtételétől óvakodott. — Így fogván fel a dolgot, sem célom sem szándékom az egész dologhoz szóani, egyedül a XXXII. zsolt. 3. vers két utolsó sora helyett vagyok bátor ezt ajánlani:

„És kérjék bűneik bocsánatát,
Igy nyerhetik meg Isten irgalmát.“

Bünbocsánati ének levén ugyanis a fent jelzett zsoltár, — s az egészen a megtérni óhajtó szív őszinte vallomása levén mintegy előmölve, a két utolsó strófa — még a célba vett „vész fellegek“ módosításával sem leend teljes összefüggésben az előbb mondottakkal elannyira, — hogy bátran merem állítani — mikép az egész zsoltárban nem tudok rá esetet, hol az elgzményből ilyen következtelésre a töredelmes szív sohájából ilyen vastag praedestinációra, a természettudománnyal meg nem egyeztethető „vak bizalom“-ra lehessen következtetni.*)

B o r z s a p a r t i, ref. lelkész.

K Ü L F Ö L D.

Anémet protestáns egylet és az orthodoxok harcza Hannoverben.

(Vége.) A protestáns egylet a hitvallásra való esküvel köteleztetést képmutatás alapjának s így megvetendőnek tartja, s másfelől nem rettennek vissza egyes tagjai amaz eskü letevésétől, sőt igyekeznek amaz eskü alatt hivatalt vállalni, s ha visszautasítatnak, „hittörvényszék“, „eretnek törvényszék“ névvel illetik az egyházi hatóságot, és saját képmutatásuk fedezéséül a „farizeus“ czímet ellenfeleikre igyekeznek háritani stb.

Tekintve ez egyletnek a bibliához állásponthát: mig egyik tag — Schenkel — a bréma protestáns gyűlésen a bibliát a katholizáló protestáns theologia papiros pápájának gúnyolja: addig Hannoverben — különösen a Klapp esete óta — nem szűnnek meg a protestáns egylet tagjai a bibliára hivatkozni a hitvallás ellenében. — Hanne tanár a bremai gyűlésen előbb pusztá emberi műnek, később az isteni kijelentés tankönyvének állítja a bibliát. — Bluntschl szerint a biblia ép oly kevésbé ihletett, mint a Korán. — Lang Henrik

*) Miután az eredetiben a természeti tűnemény szerepel, mi csak a képen változtatánk máskép felvétel által, de az eszmét, gondolatot el nem vethettük. Az eredetitől eltávolodni új által nem akartunk sehoh. Megtartja a legujabban revidált francia zsoltár is azt szépen ekként:

„Et quand de maux un déluge courrait
De tout danger ta main le sauverait.“

(S ha a baj árja omlana is, minden véstől kezded megóvna. Megtartja a skót zsoltár is. Nem szükség oly nagyon remegni sem az elővégzet tanától, sem a természettudománytól. Az Ur a viharnak, természetnek is ura!

S z e r k.

nem csak Luthert, de az apostolokat, prófétákat, sőt az egész szentírást megdönteni törekszik, midőn a világtól különböző világonkívüli személyes Isten lételet s más ily sarkalatos hittételeit a keresztyén vallásnak a hitregék sorába helyezi. — Baumgarten mint Lang védője tagadja azon állítást, hogy Lang a szentírás tekintélye lerombolására törekednék; Verdenben pedig — Alpers lelkész jelölt ellenében — megtagadja Langot a midőn szorultságból ugy nyilatkozik, „miszerint nem tudja, hogy a protestáns egylethez tartoznék Lang;“ az a Lang a kit büszkén emlegetett legnagyobb prófétájául eddig a protestáns egylet.

A biblia tanait és isteni tekintélyét megtámadva nem rettennek vissza a protestáns egylet egyes tagjai az egyszerű nép elé vinni a theologusok tudományos vitáját az egyes szentíratí könyvek authentiája felett. — Az együgyű s a tárgyhoz nem értő hallgató bámul a midőn hallja, hogy Lukács evangyélioma 100 körül, az Ap. Csel. 100 — 120 körül, János evangyélioma pedig 135 — 150 körül iratott. — Vajjon ezek után nem alaposé az orthodoxok ama vádja, hogy a midőn a protestáns egylet a bibliát profanálni, a nép előtt a közönséges könyvek sorába sülyeszteni s így ezt annak kezéből mintegy kivenni törekszik: a katholicismusra vezet el előbb vagy utóbb, a midőn emberi tekintély, — mint Manchst, Schvalb, Schenkel, Lang stb. foglalja el az eddig isteni tekintélyül tartott és szentkönyvnek nevezett biblia helyét.

Az orthodoxoknak a küzdelemtől kezdetben visszatartózkodása vészhozó leendett pártjukra nézve, s ezért részt kelle venniök a gyülekezésekben. — Sajnos, hogy közölök is felhasználták többen a szöszéket céljaik elérésére. — Stadéban részt vevén a protestáns egylet által hirdetett gyűlésben, meghiusíták ennek törekvését, mely a hannoveri királyhoz intézett kérvénynek akart aláírókat gyűjteni, s ennek felterjesztése által a feliséget a küzdelembé bevonni. — Clausthalban Denker polgármester és Hildebrand lelkész ellen bizonyításai után innen és Cellerfeldből összesen 7-en irtak alá a protestáns egyleti nyilatkozatnak. Tehát az orthodoxok fellépése eredménydús volt. — A császárhoz intézett felirat 17000, az ez ellen felküldött protestatio pedig csaknem 43000 aláírással küldetett fel Berlinbe. — A protestáns egylet — ama feliratában — megtagadja Klappot, mintha ezzel egy állásponton volna.

A helyzet e felterjesztések óta nyomasztó és válságos. — Ha a császár válasza a modernnek javára üt ki, a legnagyobb rázkódásnak lesz kitéve Hannovera tartománya, mert az orthodoxok ez esetben készek a különválásra.

N a g y I m r e.

Az Evangélikus Szövetség évi gyűlése Belfastban.

(Folytatás és vége.)

Fraser Donald hittudor következő tárgy felett értekezett: „Krisztus kijelentett akarata népéhez nyilván egy kell hogy legyen mind a tan melletti bizonyosság tételért, mind a világ evangélizálása ügyébeni egyesített cselekvés végett.“ Jézus nem parancsolta tanítványainak, hogy egyek legyenek, csak kérte az Atyát, hogy egyek lehessenek. A keresztyének egyek keresztyénségöknek szelleme, benső jelleme és lényeges törvénye által; egyek a J. Krisztus általi életben. A bennünk levő Krisztus tesz bennünket valóban keresztyénekké, s ugyan azon Krisztus, ki mindenikünkben van teszi a keresztyéneket egygyé. Midőn Krisztus a földön

volt az által nyilatkoztatta ki az ő atyjával egységét, hogy az atya akaratát cselekedte, ezzel győzvé meg a világot, hogy őt az atya küldötte. Tanítványai, mi is, azonkép nyilatkoztassuk egységünket cselekedvén a fiu akaratát, létesítvén a fiunak szeretetét. Nekünk a munka és életbeni egység nagy tanát kell vallani, követni megkülönböztetve a külalakkbeli egységtől. Azért sulyt a szellemi és belső egységre helyezzünk s a lehető külső rendezet és szervezetben igyekezzünk tökélyesen fejezni ki azt a mi már létezik, bár Dorner szerint nekünk evangy. protestánsoknak be kell vallani, hogy „sohasem vihetjük ki az egyház egységének külsőleges teljes nyilvánítását, mert a mi az egységben logjobb, az láthatatlan marad.“ A ker. egység Krisztus és tanítványai által kívánt egység kifejezésére fontos a józan tan megtartása, vaskényszer nélkül, az egyéni itéletről le nem mondva: nincs hathatós érv, mint azon összhangzó bizonyosság tétel az igasság mellett, melyet azon egyének tesznek, a kik különböző egyházi szervezet formáiban is mernek gondolkodni és élni. Leghathatósabb bizonyíték azon egyházaknak közmegegyezése (consensus), melyeknek vizsgálási és itélettételi szabadságuk van s még sincs köztök a ker. hitre nézve semmi komoly eltérés. E consensusunk nekünk meg van. Mi nem csak azért vagyunk itt, hogy pusztán állítjuk az emberi gondolkodás jogát s vallási vizsgálódási szabadságát: mi együtt állunk a hit régi és elismert alapjain; főbb hitcikkeink megállapítvák, igazolvák; ez alapon a világnak azon osztatlan bizonylatot mutatjuk fel, hogy „Jézus a Krisztus, Isten fia, és hogy benne hívén neve által élünk.“

Egységünket kinyilatkoztatjuk továbbá a világra való hatásban. Jézus jött kijelenteni atyját. Követőinek, az ő lelkétől vezetettve, ki kell jelenteni őt s benne az atyát. Ebben kell magukat egyeknek bizonyítani. — A Krisztust ellenzők nem értenek egyet, egyik megczáfolható a másik szavaiból; de a Krisztusról tanuskodók egyik szivre, lélekre nézve s megegyezésök a világot meggyőződéssel rezgi át az evangyéliom igazsága felől.

Wilson lelkész Londonból fejtegette a jelen idő szükségét, tömörülni kell áttörhetlen sorfallá mind az ellen mi fenyegtetné a megváltó érdekeit a világon.

Battersby lelkész (Keswickből) szolt a tárgyról „Krisztus fő volta egyházában az igazi egységi kötelék tagjai közt.“ Az Ev. Szövetség a maga egységét az isteni-ige szerint alapítá, mert a Krisztus fősége az igazi alapja az egységnek nem csak ember és ember közt, de az emberek és a teremtettség közt. Szerinte Krisztus az urvacsorát rendelte a keresztyének közti egység látható kül jegyeül. Lehetnek pontok, melyekben eltérés merül, fel nem is várunk teljes nézet-egységet, csak is nyers és elhirtelenkedett itéletektől tartózkodjunk azok felől, kik nem értenek velünk teljesen egyet kisebb jelentőségű tárgyakban; ellenben ismerjük el mindazokat, kikben Krisztus szelleme honol, velünk egyeknek Krisztusban: s ekkor szorosb egyesülés kapcsoland össze.

M' Aulay birminghami lelkész előadása után, melyben rajzolva „az idők jeleit“ kimondá meggyőződéséül, hogy mikor Isten nagy dolgot akar végezni, nagy tettekre hívja fel népeit, a mivel világot készítették most az evangyéliom elfogadására, — ének és áldás adással végeztetett az ülés.

Az utósó nap reggelén a missió csarnokban gyültek össze társas reggelire és zárgyülésre. A reggeli végeztével Corry P. J. parlamenti tag elnökléte alatt tanácskoztak, maga az el-

nők az ultramontanizmus elleni küzdelemre hívott fel, s e tekintetben az Ev. Szövetség is hivatta van. Megválasztattak jövő évre az alelnökök s a végrehajtó tanács számos tagjai. Többen ragadták meg a szót, többek közt Lindsay polgárnagy köszönetet mondott Belfast népének. A hitelenség ellenében annak csekélyítésére s lerontására egyedüli út: összhangot eszközölni a ker. egyházak közt; Ashton a szárazföldön (continens) missiók gyámolítása tárgyában sürgetett értekezletek tartását; végül Fraser Donald adta az áldást a szétoszlókra.

Igy végződött az Ev. Szövetség 27-ik évi értekezlete, mely érzelmi összhang, a tárgyak érdekessége, s a különböző országokból megjelent testvérek jelenléte tekintetében versenyez bármely más eddigi hasonló gyüleseivel az Alliance-nak, mely brit földön tartatott.

Az angol szöveg után közli:

Balogh Ferencz.

K Ü L Ö N F É L É K .

Évnevedes előfizetőit Lapunknak tisztelettel kérjük Lapunk további pártolására s előfizetéseiknek minél gyorsabban beküldésére. Uj előfizetőknek néhány teljes példánnyal még szolgálhatunk.

A szerk.

Rabies. A „Prot. egyh. és isk. Lap“ 13-dik számában „A Figyelmező legujabb nagy tette“ czim alatt méltánytalan a „propria laus“-sal telt, másokat pedig letörpíteni célzó módon beszél a bevezető és bezáró rész írója; megütődve olvassa azt a magyar prot. egyház igazi barátja s azon benyomás kél lelkében, hogy a hol így irnak ott már az odium rabiessé kezd fokozódni. Nem hiányzik benne czélzás a Veritásokra s Kámoryakra, kiknek pedig meg van a maguk érdeme az el nem fogultak előtt. Óh Clark Ádám! edinburgi derék könyvkiadó barátunk! ki 100-nál több kötet, kitünő német theologiai munkát adtál ki s ültetettél az angol irodalomba, — elvet követve ám, csak bibliai alapon álló ker. szerzőket vevén fel — nézz ide! 800-nyi táborakkal rendelkező egylet a te dicsőséged 20-ad részével tetszeig magának és sujtja le rideg nagyságával a 40—50 évi életre méltatott orhodoxiát, azért mert ez még nem tömörült könyvkiadó társulattá!! — Elég nem elemezzük tovább a famossus nyilatkozatot; Fusio és béke apostolai és Melanchtonaink mit szoltok ehhez??

Hittanszakitársulat. A debreczeni ref. hit-tanszaki önképző társulat Dr. Heiszler József urnak nyilt levelet, mely márczius 20-kán tartott ülésében olvastatott fel, nagy lelkesedéssel fogadta, s egész terjedelmében a jegyzőkönyvbe vitetni határozta.

Szász Károly „Pesti napló“-ból lenyomott cikke „Egy protestáns theologiai fakultás terve“ czim alatt már korább beküldetett Lapunkhoz is. Az értekezés ragyogó tollal van írva. A mi álláspontunk most is az, a mi volt eddig; egy protestáns egyetem felállítása Debreczenben az első teendő, e végre egyesüljünk. Ha az állam akarna prot. theologiai fakultást kötni az egyetemen, akkor azt Pesten, nem Kolozsvárt szeretnők látni.

H.-Bössörmény, itt tartatott az egyházmegyei gyülés márcz. 22.; az énekeskönyv tárgyában is kimondatott a tractus véleménye. Bővebben jövő számunkban.

Dr. S c h i a n liegnitzi fődiakonus, janár 16-kán, csak 14 napi betegség után 48 éves korában meghalt. A boldogult némely evangélikus gyülekezetekben, főként Csehországban ismételve tevékeny munkásságot fejtett ki, valamint fáradhatatlan volt általában a szeretetadóományok gyűjtésében. Az ő keze által nem kevesebb, mint 67,024 márka gyűlt be keresztyéni célokra. Béke hamvaira!

Dr. D e l i t z s c h J á n o s hittanár, a híres exegetának idősb fia, — Rapalloban Genua közelében f. é. febr. 3. élte 30-ik évében elhalt, Aquinói, az ihletés, római tanrendszer feletti értekezéseiből következően a hittudományosság és egyház szép reményei egyikét veszté el benne. (N. E. K).

T A R C Z A.

Krisztus tanítása és befolyása a világra.

(8-ik folytatás).

A mi pedig a keresztyénségnek hiányos felfogását vagy itt-ott tökéletlen elfogadását vagy tényleges hanyatlását illeti, kérdenünk kell, vajjon nem áll-e, hogy a keresztyénség csak e r k ö l c s i, nem pedig m e c h a n i k a i eszközök által terjesztethetik? Krisztus kovászt hagyott e világnak, hogy hasson és az embereket felkeltse, éleszsze. De mi azt vagyunk hajlandók várni, hogy a keresztyénség magikai, nem pedig saját erkölcsi befolyása által hasson. Pedig a mi urunk sohasem működött ugy a földön. Hogyha ő csudáiban mechanikai hatalmat gyakorolt a természet felett, azért sohasem alkalmazta e hatalmat az emberi akarat ellen, s az ő evangélioma ma sem hat ugy a világon. Ő az ő egyházát a föld savának nevezte, de intette, szózó erejét el ne veszítse. Mustármagnak is nevezte, melyből végre fa nevededik és betölti az egész földet; de azt soha nem mondá, hogy annak nevedekését ragya és fagy gátolni, leveleit s ágait viharok tördelni nem fogják. Az apostolok magok tudták, hogy az evangéliomnak kincsét földi edényekben hordják s ha ezen edények kárt szenvednek, akkor a kincset sem lehet azokban megőrizni.

Azt is természetszerűen várja az ember, hogy egy hatalmas gyógyszer legott gyógyulást eszközöljön. Azonban a tapasztalás szüntelen tanítja, hogy vannak megrögzött betegségek vagy beteg constitúciók, melyek gyors és tökéletes gyógyulást nem engednek. Mi természetesen azt is várjuk, hogy a keresztyénségnek valódi befolyása alatt tökéletesüljön, hogy a keresztyénné vált társadalom hibátlan legyen; de valósággal csak azt találjuk, hogy mindkettőt — az egyes embert és a népeket — csak egy új életelv emeli fokozatosan; hogy új életre ébrednek, mely valósággal olykor friss tetterőt bizonyít, olykor pedig lankad és elgyöngül. Ha ezt beismerjük, akkor az evangéliomnak lassu haladása nem fogja hitünket megingatni. Kezdetben a keresztyénségnek élethalál-harcot kellett vívnia a pogányság ellen; a pogányságot végre kiirtotta, s a mi egészségesebb philosophiát talált abban, azt adoptálta. A nyers barbárokat, a vad győzőket végre a keresztyénség hóditotta meg. A kik a császári Rómát leigázták, térdet hajtottak az előtt, kit római helytartók

keresztre feszítettek s római császárok üldöztek. Azután megindult a harc a barbárság és a hit között, a hit lassan-lassan legyőzte a barbárságot, de a barbárság elhomályosította még a hitet, s én ugy gondolom, hogy mi nem méltatjuk eléggé figyelmünkre azt, hogy az egyház és evangéliom az egész középkoron át, — melyre oly sokszor megvetőleg tekintünk — egy nagy missiói munkát vitt véghez, miután a büszke bárókat és nyers parasztokat époly nebezen lehetett megnyerni a hitnek, mint a pogányokat, kikkel az apostoloknak a hit első korában dolguk volt. Egészben és nagyban véve a keresztyénség folytonosan haladott, leggyorsabban igenis kezdetken, félbeszakítva nem volt komolyan soha, mignem Muhamed egy nagy keresztyén háresist kitalált, — keresztyén háresis volt az épen ugy, mint előtte a gnosticizmus és manicháizmus — mely által a keleti egyház terjedését évszázadokra megsemmisítette. Azonban ismét nyugaton terjedt a germánok, szlávok, és skandinávok közt. Szünet csak a 12—18 századig állott be, legalább a mi látható növekedését illeti. Azóta pedig folytonosan halad keresztyén gyarmatok terjedése az új földrészekben s az ujabban ismeretesebbé lett pogánytörzsek közt. A ki tehát nem várja, hogy a világ csudák által megnyerettessék, az nem fog több bizonyítékot kívánni Krisztus tanításának győzedelmes hatalmára nézve.

(Folytatás köv.)

R i m l e r K á r o l y.

Laveleye röpiratának második ivét kedvezményi mellékletül jelen számmal küldjük szét Lappártolóinknak.
S z e r k.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

Pályázat.

A nagy-bányai reform. egyházban s e g é d t a n i t ó i á l l o m á s r a.

Évi fizetés: 200 frt, havi részletekben. Havonként 1¹/₂ véka vámbuza. Tandij a tanítványoktól fejenként: 1 frt. Tanítványok száma: 40 körül. Halott kikisérés: 50 kr. Egy tágas szoba az iskola épületben. Elegendő tűzifa beszállítva, felvágva.

Kötelessége: Az elemi fiiskola három alsó osztályának vezetése. Kántor akadályoztatása esetében, templomi és temetési szolgálat.

Pályázók kérvényeikhez csatolt bizonyítványukat f. évi ápril 23-ig, szíveskedjenek, a reform. lelkészi hivatalhoz, beküldeni.

Az állomás május 1-ső napján elfoglalandó.

Nagy-Bánya, 1876. Márczius 27-dik napján.

G u l y á s L a j o s,
reform. lelkész.

1—2